

Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” în Paradigma Contemporană a Organizării C. N. M. „ASTRA” Sibiu

Maria BOZAN

Există momente de o importanță covârșitoare pentru istoria culturală a unui neam. Ele închid în sine, precum semințele, germeii viitorimii – oameni în acțiune, instituții în dezvoltare, noi științe în avânt. Un asemenea moment a fost ziua de 19 august 1905, când la Sibiu au venit mii de români pentru a participa – așa cum formula programul manifestărilor organizate de Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român – la festivitățile prilejuite de „Inaugurarea solemnă a Muzeului și a Expozițiunii etnografice și istorico culturale”. Complexul Național Muzeal „ASTRA” din Sibiu, continuatorul Muzeului „Asociațiunii”, aniversază în acest an o sută de ani de la înființarea acestei instituții deschizătoare de drumuri, care, prin strădaniile inițiatorilor și eforturile urmașilor, prin reorganizări și renașteri, este un reper neîndoielnic în domeniul etnologiei românești. Loc al memoriei și timp al recuperării în cursul neîntrerupt al evenimentelor, aniversarea centenară este deopotrivă prilej de evidențiere a creșterii, a felului în care realizările trecutului și ale prezentului se împletesc organic. De una din împlinirile unei perioade recente din istoria muzeului, de ineditul acesteia, sunt legate și rândurile care urmează.

Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” este una dintre cele patru unități muzeale constitutive ale Complexului Național Muzeal „ASTRA” din Sibiu. Inaugurat la 18

mai 1993, Muzeul „Franz Binder” are un statut de unicat în peisajul românesc de specialitate, fiind nu numai primul, ci, până în prezent, și singurul muzeu din România al cărui domeniu de activitate este orientat preponderent spre reprezentarea culturilor neeuropene.

Privind retrospectiv istoria actualului complex etnomuzeologic sibian, de la inaugurarea Muzeului „Asociațiunii”, până în zilele noastre, departamentul de etnografie universală și-a făcut apariția relativ târziu. Explicațiile țin de contextul istoric, social-politic și cultural al diferitelor epoci identificabile în acest interval de timp, precum și de prioritățile naționale sau regional-locale ale demersului științific etnologic și antropologic, atât la nivelul cercetării fundamentale, universitare, cât și al celei aplicative, în cazul de față al celei muzeografice. Dar, reluând atent lectura unor vechi publicații – ziare, reviste sau cărți –, parcurgând biografiile sau istorii ale unor instituții, vom constata cum curiozitatea pentru culturile neeuropene a existat manifestată atât la artiști, cât și la urmașii lor, iar preocupările lor – apartenența la societăți etnografice de specialitate¹, traduceri de cărți ș.a. – fără a fi pe primul plan, a fost, totuși, constantă, cu realizări nu frecvente, dar suficiente pentru a marca interesul lor pentru acest domeniu.

Ideea organizării unor expoziții care să valorifice patrimoniul etnografic extraeuropean existent la Sibiu a

1. Sunt edificatoare și numai două-trei exemple: Andrei Șaguna a fost membru de onoare al Societății Ardelene pentru Științele Naturii din Sibiu și membru al Societății Muzeului Ardelean din Cluj; Cornel Diaconovici făcea parte din membrii de onoare ai Muzeului Etnografic din Leipzig, care a servit ca model pentru organizarea primului Muzeu de Etnologie American; Andrei Bârseanu este cel care a tradus în românește cartea lui R. Roth, *Călătoria lui Stanley prin Africa centrală* (1886), foarte bine primită de public, ceea ce marchează interesul general pentru spațiul neeuropean, „exotic”.

înregistrat, exceptând o manifestare locală în deceniul al optulea, un singur moment foarte important, cel din 1979-1980, respectiv expoziția de *Etnografie și artă populară din Africa, America, Asia, Australia și Oceania din colecțiile muzeelor din România*, când inițiativa sibiană a lui Cornel Irimie, completată cu colaborări ale unor muzee și specialiști din țară (spre exemplu, Tancred Bănățeanu), s-a fructificat prin itinerarea montării, de asemenea, în capitală. Era prima oară în a doua jumătate a secolului XX când piesele sibiene erau prezentate publicului larg, ocupând un loc de frunte prin număr și valoarea dată de proveniență, vechime și calitate estetică, după introducerea colecțiilor „exotice” în depozit, hotărâtă, în 1957. Colecțiile intraseră în posesia Muzeului Brukenthal, odată desprinse din contextul Muzeului de Istorie Naturală, continuatorul Muzeului Societății Ardelene pentru Științe Naturale din Sibiu, unde figuraseră,

vreme de mai multe zeci de ani, fie sub forma unui „cabinet de curiozități”, fie a unui apendice complementar într-o expunere structurată pe schema evoluționismului natural și, implicit, a celui etnologic linear.

Deși punctuale, manifestările menționate constituie și în prezent puncte de reper în stabilirea unei tradiții a expunerii patrimoniului etnografic extraeuropean din România. În 1922, prezentând muzeele și colecțiile transilvănene și făcând referire la secțiunea etnografică a Muzeului Societății Ardelene pentru Științe Naturale din Sibiu, C. Petranu menționa că „A doua colecție de soiul acesta nu o avem în Transilvania” (Petranu, 1922: 146). Situația nu era schimbată nici în anii 1980. Chiar dacă extindem aria de reprezentare patrimonială la nivelul întregii țări, tipologizarea colecțiilor de profil evidențiază fără putință de tăgadă importanța colecțiilor sibiene.

Inițiativa organizării la Sibiu a unei „expoziții de bază reprezentative privind etnografia popoarelor lumii” o găsim datată în corespondența din anul 1989 (AS: 1989). Ea i-a aparținut dr. Corneliu Bucur, directorul Muzeului „ASTRA”, instituție care urma să devină, în doar câțiva ani, „cel mai amplu și diferit ca structură etnoculturală «complex muzeal național» din România” (Bucur, 2000: 33), din al cărui patrimoniu făceau parte și colecții etnografice extra-europene de o valoare incontestabilă. Urmau să fie valorificate, într-o perspectivă modernă, piese remarcabile prin inedit și importanță științifică, de la cele datând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, donații către Societatea Ardeleană pentru Științe Naturale din Sibiu, până la colecțiile contemporane recent intrate în administrarea muzeului.

Inaugurarea noului muzeu, odată deschis în 1993, avea să poarte numele lui Franz Binder, în semn de restituție culturală binemeritată pentru

fondatorul colecțiilor etnografice extraeuropene sibiene, cel care, în 1862, a donat comunității sibiene „cea mai veche colecție închisă din regiunea superioară a Nilului, pe care o cunoaștem azi” (Hirschberg: 1959). Evenimentul se înscria într-un proiect de dezvoltare muzeală bine conturat, într-o strategie clară, programe pe termen lung și obiective consecvente, stabilite pe o perioadă ce avansează până în anul 2010, toate integrate în paradigma de organizare rezultată din contextul istoric-cultural al mileniului trei: „muzeul multicultural și interdisciplinar de istoria civilizației tradiționale.” (Bucur, 2000: 32).

Concepția realizării complexului muzeal național a avansat gradual. În viziunea inițiatorului, proiectul de întemeiere a muzeului de etnografie universală reprezintă răspunsul la o cerință vitală a secolului XXI, „impusă de principiul alterității culturale și al cunoașterii propriei identități, prin compararea cu valorile altor culturi” (Bucur, 2000: 288). El se încadrează, deopotrivă, în contextul determinat de evoluția elaboratelor științifice specifice disciplinei etnologice la acest început de secol și de mileniu, când veridicitatea și eficiența aplicării unor afirmații celebre, mai vechi sau mai noi, privind rolul Celuilalt în cunoașterea Sinelui, au devenit din ce în ce mai evidente.

Paradigma de organizare a complexului etnomuzeologic sibiian pentru perioada menționată - plasată sub semnul multiculturalității și interdisciplinarității în analiza și reprezentarea istoriei civilizației tradiționale - include, astfel, prin realizări și/sau perspective, un muzeu de reprezentare națională - Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, un muzeu de reprezentare extraeuropeană - Muzeul „Franz Binder”, un muzeu plurietic și interdisciplinar - Muzeul Civilizației Transilvane „Astra”, un Muzeu de Etnografie Săsească, o instituție

multimedia - Muzeul Culturii și Civilizației Rromilor. În acest context, funcționarea departamentului de etnografie universală acționează în sensul valorificării, la nivelul tuturor funcțiilor muzeale, a patrimoniului de profil nu numai sibian, ci prin colaborări susținute, și din țară. (Bucur, 2000: 33).

Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” este structurat, din punctul de vedere al expunerii pe două paliere. Expoziția permanentă, sub denumirea *Din cultura și arta popoarelor lumii*², prezintă piese reprezentative, selecționate cu precădere din colecțiile vechi, „exotice”, intrate în colecțiile muzeale în urma darurilor, făcute comunității de origine în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, de personalități sibiene sau originare din regiuni apropiate Sibiului, ce pot fi încadrate, generic, sub denumirea de „călătorii sași”: Franz Binder, Carl F. Jickeli, Andreas Breckner, Arthur von Sachsenheim, Hermann von Hannenheim ș.a. Secțiunea expozițiilor temporare, cuprinde, în principal, expoziții cu noile colecții, cele mai multe de factură artizanală, titulatura generală a secțiunii fiind *Din creația artizanală a popoarelor lumii*.

Cei 12 ani trecuți de la deschiderea Muzeului „Franz Binder” au marcat modificări majore, prin amplificare și punere în circuit public prin mijloace specifice, a colecțiilor de etnografie europeană. Numărul obiectelor s-a dublat prin forme clasice sau inedite de îmbogățire patrimonială, de la donații făcute de ambasade și persoane individuale la repartiții din partea statului, de la schimburi de colecții cu muzee și asociații la achiziții. Pot fi enumerate aici repartizarea către muzeu a unei părți din obiectele artizanale extraeuropene repartizate muzeului din fostele cadouri de protocol (așa-numita „colecție Ceaușescu”), colecția de piese congoleze Rang, jucăriiile

2. Coordonator de proiect: Dr. Corneliu Bucur; concepție tematică: Maria Bozan; muzeografi responsabili: Maria Bozan, Adina Vărgatu.

japoneze tradiționale (schimb de colecții cu Muzeul Jucăriilor din Nakanino), artizanatul japonez (schimb de colecții cu Asociația Shimane-Transilvania), colecțiile de costume ale minorităților naționale din China, artizanat ecuadorian, japonez, indonezian, păpuși indiene (donații ale ambasadelor), colecția Kate Kerr (artizanat din Indonezia) etc.

Asumarea responsabilă a condiției muzeului secolului XXI, pentru care, la nivel mondial, obiectivul principal se transferă, în bună măsură, de pe colecționare și conservare pe informare, a devenit practică constantă în proiectele și programele departamentului. O activitate expozițională susținută, variată și novatoare, implicând nu numai punerea în valoare a patrimoniului propriu, ci și colaborări cu ambasadele țărilor neeuropene acreditate în România, proiecte comune cu muzeele din țară care dețin patrimoniu de profil, manifestări organizate împreună cu colecționari particulari sau participări

la expoziții internaționale. Un program de pedagogie muzeală structurat pe grupe de vârstă, un site pe Internet cu dimensiune informativă și secțiune *MUZEDU* cu adresabilitate directă pentru publicul foarte tânăr sunt doar două exemple semnificative pentru orientarea modernă a difuzării rezultatelor de cercetare în formule accesibile și atractive. Dacă adăugăm la aceasta organizarea unui colocviu internațional, care a pus în circuitul științific de specialitate muzeul și colecțiile sale, atrăgând după sine introducerea colecției Franz Binder într-un proiect de cercetare bilateral, româno-italian, cu șanse de realizare a unor produse multimedia capabile să prezinte publicului colecțiile de gen din cele două țări, avem conturată, chiar dacă pe scurt, imaginea unei activități care însemnează piedici depășite, activitate neîntreruptă, pasiune profesională bine condusă - pentru o mică parte din Muzeului „ASTRA”, imaginea fugitivă a 12 ani de existență.

BIBLIOGRAFIE

AS – Arhiva Științifică a C. N. M. „ASTRA” Sibiu – Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”.

Bucur, Corneliu, „Paradigmele istorice și moderne ale Muzeului ASTRA”, în: Bucur, C. (coord.), *Muzeul ASTRA 1905 – 2005*, Editura ASTRA MUSEUM, Sibiu, 2002.

Bucur, Corneliu, „Complexul Național Muzeal „ASTRA”, muzeu multiethnic și interdisciplinar – un model european pentru secolul XXI”, în: Bucur, C. (coord.), *Muzeul ASTRA 1905 – 2005*, Editura ASTRA MUSEUM, Sibiu, 2002.

Hirschberg, Walter, *Corespondență*, 1959, în AS.

Petranu, Coriolan, *Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, București, Cartea Românească, 1922.